

BALDWIN, J., 1975. British area studies of crime: an assessment, *British journal of criminology*, vol. 15, nr. 3, p. 211-227.

GORDON, R.A. 1968. Issues in the ecological study of delinquency. *American Sociological Review* 32 (Dec.): 927-944.

JACOBS, D. en SWYNGEDOUW, M., 2000. Een nieuwe blik op achtergestelde buurten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, *Tijdschrift voor Sociologie*, 21(3): 197-228.

JÖRESKOG, K., SÖRBOM, D., 1999 (third edition). *Prelis 2 User's reference guide*, Scientific Software International, Chicago.

JÖRESKOG, K., SÖRBOM, D., 1998 (fourth printing). *Structural equation modeling with the Simplis command language*, Scientific Software International, Chicago.

KESTELOOT, C., VANDENBROECKE, H., VAN DER HAEGEN, H., VANNESTE, D., VAN HECKE, E. 1996. *Atlas van achtergestelde buurten in Vlaanderen en Brussel*. Instituut voor Sociale en Economische Geografie K.U.Leuven, Brussel.

SHAW, C., MCKAY, H.D., 1942 (1969). *Juvenile delinquency and urban areas*, Chicago: Univ. of Chicago press.

Handboek over criminologisch onderzoek

Inleiding

Is criminologie een zelfstandige discipline? Ik denk het niet. Criminologisch onderzoek is een wetenschappelijke activiteit die zich vanuit verscheidene (deel)disciplines en invalshoeken concentreert op een aantal fenomenen en problemen. Criminologisch onderzoek wordt dan ook niet alleen door criminologen verricht. Zeker in landen waar er geen specifieke criminologieopleiding bestaat, wordt criminologisch onderzoek vaak uitgevoerd door academici met een sociologische, psychologische, juridische of politologische vorming.

In België bieden de universiteiten wél een criminologieopleiding aan. Vaak zijn deze historisch gegroeid als 'aanhangel' van of 'aanvulling' op een juridische opleiding. Bijgevolg is de juridische en meer bepaald strafrechtelijke invalshoek binnen de criminologieopleiding groot. Dit heeft haar ontwikkeling als empirische wetenschap niet altijd gestimuleerd. Criminologie is desalniettemin in de eerste plaats een sociale wetenschap, die fenomenen als criminaliteit en reactie op criminaliteit vanuit maatschappelijk, rechtssociologisch, politiek en psychologisch

oogpunt bestudeert. Het is vanuit deze invalshoek dat het boek '*Criminologie in actie. Handboek criminologisch onderzoek*' is samengesteld.

Dit boek is het resultaat van een interuniversitair initiatief, waarbij de professoren methoden in criminologisch onderzoek van de V.U.B., K.U. Leuven en U.G. de handen in elkaar hebben geslagen om de verscheidenheid van het Belgische criminologisch onderzoek te bundelen in één boek. Aangezien in België criminologisch onderzoek hoofdzakelijk verricht wordt door academici, die verbonden zijn aan vakgroepen criminologie, of door onderzoekers met een criminologische opleiding, lijkt een overzicht eenvoudig of voor de hand liggend. Dit is echter niet zo. En dat heeft te maken met het feit dat van criminologen de laatste tijd steeds meer verwacht wordt dat zij een wetenschappelijk antwoord kunnen bieden op de meest uiteenlopende vragen over de oorzaken van en remedies voor criminaliteit, over de werking van het gerecht, over het (vermeende) onveiligheidsgevoel bij de burger, over hoe criminaliteit vroeg kan gedetecteerd en voorspeld worden enz. Criminologen worden steeds meer ingeschakeld in beleidsrelevant onderzoek en evaluatieprojecten, ze moeten hun weg kunnen vinden in allerhande statistische gegevens. Van hen wordt kennis verwacht over uiteenlopende (nieuwe) criminaliteitsfenomenen en een inzicht in de dominante onderzoekstradities. Veel voor één boek zult u zeggen. Toch zijn we erin geslaagd om een groot deel van de *fine fleur* van de Vlaamse criminologie te strikken voor een bijdrage over één van bovengenoemde onderwerpen. Dit overzichtswerk heeft uiteraard zijn beperkingen en sommige thema's ontbreken. Dit heeft te maken met het afhaken van aangezochte auteurs of met het feit dat we geen geschikte auteurs vonden voor een overzichtsartikel over een bepaald thema. Desondanks bundelt dit boek maar liefst twintig originele bijdragen, bijeengeschreven door 24 auteurs, die stuk voor stuk kunnen bogen op onderzoekexpertise op hun domein.

Wat heeft dit boek te bieden? *Criminologie in actie* is géén methodologieboek, dat recepten aanbiedt om de lezer in te wijden in de belangrijkste methoden en technieken van het wetenschappelijk onderzoek. Aan diverse specialisten terzake werd gevraagd om vanuit methodologisch oogpunt hun eigen onderzoeksspecialisme kritisch door te lichten. Wetenschappelijke onderzoekstechnieken en -benaderingen staan wel centraal, maar de verschillende bijdragen beschrijven en analyseren welke onderzoekstradities, methodologische invalshoeken en technieken de verschillende criminologische deeldomeinen in België hebben gedomineerd of net af-

weg zijn (geweest). De auteurs werd gevraagd om zich niet te beperken tot hun eigen onderzoekspraktijk, maar om de lezer aan de hand van de bespreking van voorbeelden van relevante en toonaangevende Belgische criminologische onderzoeken inzicht te verschaffen in de dominante onderzoeksstrategieën en -technieken met betrekking tot een bepaald domein of thema. Het opzet van dit boek beperkt zich tot Belgisch onderzoek. Alle bijdragen zijn geschreven door Vlaamse auteurs, waardoor de Waalse criminologische onderzoeksbedrijvigheid wellicht en spijtig genoeg ondervertegenwoordigd is. Exhaustiviteit is in dergelijke overzichtswerken sowieso steeds een hachelijke onderneming en keuzes dringen zich onvermijdelijk op. Problematisch is echter als de *bias* systematisch wordt. Dit hebben we trachten te voorkomen door aan het einde van elk hoofdstuk een bibliografie op te nemen die de lezer een idee moet geven van het verrichte onderzoek, inclusief dat onderzoek dat niet uitdrukkelijk beschreven is in de artikelen.

Inhoud

Het handboek bestaat uit vier grote delen. Het expliciete uitgangspunt van dit project is dat goede empirie onlosmakelijk verbonden is met theorie. Onderzoek en de keuze voor onderzoeksmethoden komen niet tot stand in een vacuüm, maar gebeuren vanuit een bepaald (vaak onuitgesproken of impliciet) theoretisch perspectief. Zeker in het geval van criminologisch onderzoek mogen de politieke en beleidscontext evenmin verwaarloosd worden. Daar gaat het *eerste deel 'Theorie en praktijk van het onderzoek'* over. ERIC CORIJN beschrijft in zijn wetenschapsfilosofische en -sociologische bijdrage '*Je kan je ogen niet geloven: Wetenschap!*' hoe de visie op wetenschap en de zoektocht naar de "waarheid" verbonden is met de maatschappelijke context en hoe wetenschappelijke waarheden geconstrueerd worden in een sociaal proces. PATRICK HEBBERECHT bespreekt *de relatie tussen theorie en onderzoek* aan de hand van het concept wetenschapsprogramma, dat hij toepast op de criminologische paradigma-ontwikkeling. In een bijdrage over de *verhouding tussen theorie en methode* doen PAUL PONSAERS en LIEVEN PAUWELS de methodenstrijd tussen het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksperspectief uit de doeken. Hoewel de merites en beperkingen van beide onderzoeksbenederingen door elke onderzoeker steeds opnieuw ingeschat moeten worden, waarschuwen de auteurs voor een louter methodologisch eclecticisme. ELKE DEVROE beschrijft de evolutie en de opgang van het crimi-

nologisch beleidsrelevant onderzoek in België, dat uitgevoerd werd in opdracht van de departementen politie en justitie. Dit artikel biedt een kijk in de interne keuken van de overheidsbesteding van criminologisch onderzoek en biedt heel wat informatie die voorheen niet publiek toegankelijk was. Dit eerste deel sluit af met twee bijdragen, waarin specifieke theoretische invalshoeken aan bod komen, die in het Belgische onderzoek evenwel ondervertegenwoordigd zijn. HILDE VERSCHAEVE betoogt in haar artikel '*Een feministisch methodologisch recept*' dat methodologische implicaties van een feministische criminologie in de eerste plaats van epistemologische aard zijn. Zij verzet zich eveneens tegen de gedachte dat feministisch onderzoek alleen over vrouwen zou gaan. RONNIE LIPPENS levert een theoretische bijdrage getiteld '*De postmoderne onderzoeksattitude*', waarin hij uitlegt dat postmoderne onderzoekers via hun onderzoek ernaar streven mensen in de gelegenheid te stellen hun eigen ervaringen op hun eigen wijze te verwoorden. Hij stelt het streven naar de ultieme, absolute of universele kennis in vraag.

In een *tweede deel 'Criminografische basisinformatie'* krijgt de lezer een kritisch overzicht aangeboden van de beschikbare gegevens over criminaliteit, onveiligheid en reactie op criminaliteit die de criminoloog (al dan niet) te zijner beschikking heeft om haar/zijn onderzoeksvragen te beantwoorden. JOHAN GOETHALS, PAUL PONSAERS, KRISTEL BEYENS, ELKE DEVROE en LIEVEN PAUWELS bespreken in een gezamenlijke bijdrage de belangrijkste officiële criminografische instrumenten, zoals de politionele statistieken, de parketstatistieken, de veroordelingsstatistieken en de strafuitvoeringsstatistieken. Ook alternatieve meetmethodes, zoals zelfrapportageonderzoek en slachtofferenquêtes komen aan bod.

De rode draad doorheen de volgende bijdragen in dit deel is de worsteling van het onderzoek met conceptualiserings- en operationaliseringsproblemen.

STEFAAN PLEYSIER, GEERT VERVAEKE en JOHAN GOETHALS illustreren dit voor het onderzoek naar *onveiligheid*. De auteurs wijzen erop dat deze methodologische problemen het gevolg zijn van een eerder a-theoretische ontwikkeling van dit onderzoeksdomein.

INGRID VAN WELZENIS beperkt zich in haar bijdrage over het onderzoek naar *geweld* tot een analyse van twee vormen, nl. *steaming* en geweld waarmee mensen bij de uitoefening van hun beroep te maken krijgen. Ook zij stelt vast dat geweldsonderzoek te lijden heeft onder conceptuele problemen. Idem dito voor de twee volgende bijdragen over *georganiseerde criminali-*

teit. In navolging van VAN DUYNEN gewaagt TOM VAN DER BEKEN over een 'spokenjacht'. Hiermee bedoelt hij dat het concept georganiseerde criminaliteit uiterst vaag is en moeilijk te visualiseren. Deze eerder beschouwende bijdrage omtrent de definitie van georganiseerde criminaliteit en de gevolgen van een problematische conceptualisering op de strafbaarstelling ervan wordt aangevuld met een stuk van PATRICK VAN CALSTER over de gevolgen van deze conceptualiseringsproblemen voor het wetenschappelijk onderzoek. In zijn bijdrage over georganiseerde criminaliteit evalueert PATRICK VAN CALSTER de verschillende beschikbare en gebruikte bronnen en technieken in dit soort onderzoek. Hij stelt de netwerkanalyse voor als nieuwe methodologie binnen het onderzoek terzake. GUUDRUN VANDE WALLE wijst er in haar bijdrage '*Methodes van onderzoek naar witteboordencriminaliteit*' op dat een eindeloos definitiedebat hier leidt tot een overproductie aan theorie over de invulling van het begrip witteboordencriminaliteit en een onderproductie aan wetenschappelijk onderzoek over het fenomeen zelf en de bestraffing ervan. De grens tussen georganiseerde en verschillende vormen van witteboordencriminaliteit blijkt niet steeds te trekken. VANDE WALLE geeft in haar bijdrage een aantal interessante tips voor de neofiet in het onderzoek. NICOLE VETTENBURG sluit dit deel af met een artikel over het onderzoek naar *jeugdcriminaliteit*. Zij beperkt zich overwegend tot onderzoekingen van de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie van de K.U.Leuven. VETTENBURG geeft een overzicht van de methoden van dataverzameling binnen het onderzoek dat zich richt op de aard en de omvang, de etiologie en de maatschappelijke reactie op jeugdcriminaliteit. Er worden eveneens reflecties gegeven over de gebruikte methoden en technieken in dit soort onderzoek.

Voortbouwend op de inzichten van het interactionisme en de labellingbenadering is er in België in het kielzog van de sociale reactiebenadering heel wat onderzoek verricht naar de *werking van de strafrechtsbedeling*. Deel III van het handboek bundelt bijgevolg drie langere bijdragen over de functionering van politie, Openbaar ministerie, onderzoeks- en strafrechtbanken en gevangeniswezen. De drie artikelen zijn opgebouwd volgens de aard en invulling van de meest toonaangevende onderzoeksvragen binnen elk onderzoeksdomein. Telkens wordt aangegeven welke onderzoeksvragen het onderzoeksveld sturen en via welke methoden en technieken deze vragen (al dan niet) zijn onderzocht. Deze manier van werken geeft de lezer inzicht in de verhouding tussen onderzoeksvraag, gehanteerde methode en aard van de re-

sultaten. Per soort onderzoeksvraag is telkens gepoogd om minstens één belangrijk voorbeeld of 'moederonderzoek' te bespreken en om de referenties van de overige onderzoeken te vermelden. Op die manier biedt elk artikel een indrukwekkende *state of the art* aan van het gepubliceerde onderzoek terzake.

Uit het stuk van PAUL PONSZAERS '*Methoden van het onderzoek naar politie in België – Periode van 1985 tot heden*' blijkt dat het wetenschappelijk onderzoek naar de functionering van het politieapparaat pas sinds de laatste vijftien jaar goed op gang is gekomen en dat het vooral de laatste jaren een uitzonderlijke bloei heeft gekend. De recente onderzoeksboom met betrekking tot het politieapparaat dient vooral op rekening geschreven te worden van het beleidsgerichte contractonderzoek. JOHAN GOETHALS en KRISTEL BEYENS nemen het onderzoek inzake het *Openbaar ministerie, de onderzoeks- en vonnis-gerechten* voor hun rekening. De dispariteit in de beslissingsprocessen was en is nog steeds een belangrijke invalshoek. De laatste jaren wint het beleidsrelevante onderzoek ook hier steeds meer terrein. In dit artikel komt het onderzoek naar de penale reactie op delicten gepleegd door minder- en meerderjarigen aan bod. Gezien het schaarse onderzoek met betrekking tot de afhandeling van jeugdcriminaliteit gaat de aandacht echter vooral naar de werking van het strafrechtelijk systeem ten aanzien van criminaliteit gepleegd door volwassenen. In hun artikel '*De penitentiaire wereld onderzocht*' dringen SONJA SNACKEN en HILDE TUBEX door tot '*the deep end*' van de gerechtelijke molen. Het gevangenisonderzoek kent in België vanaf de jaren zeventig een hoge vlucht en vanaf de jaren tachtig domineert het probleem van de overbevolking het onderzoeksveld constant. Tijdens de jaren negentig stijgt de vraag vanuit de overheid om beheersproblemen van de stijgende gevangenispopulatie op te lossen aan de hand van wetenschappelijke onderzoeksbevindingen. Gezien de studie van gerechtelijke en penitentiaire dossiers een vak apart is en beide auteurs hier heel wat expertise hebben in opgebouwd, wordt deze onderzoekstechniek uitgebreid toegelicht in dit artikel.

De wereld van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek en de onderzoeksbenederingen is erg divers. Deel IV focust daarom op een aantal *specifieke methoden toegepast in de criminologie*, die de laatste jaren binnen het Belgisch criminologisch onderzoek meer aandacht hebben gekregen of verder zijn ontwikkeld. GEERT VERVAEKE, MIET VANDERHALLEN, ANJA OPDEBEECK en JOHAN GOETHALS beschrijven in een eerste bijdrage '*Het ontwerp van een gevalstudie*', die ze definiëren als een empirisch kwalitatieve onder-

zoeksstrategie, waarbij een actueel fenomeen waarop weinig controle kan worden uitgeoefend, onderzocht wordt in zijn context. De auteurs beschrijven deze onderzoeksstrategie in al haar verschillende facetten en illustreren ze met een voorbeeld van onderzoek naar seksuele delinquentie. Deze bijdrage levert tegelijk heel wat interessante achtergrondinformatie over het kwalitatieve onderzoeksperspectief.

Vanuit zijn rijke onderzoekservaring wijdt IVO AERTSEN de lezer in in de mogelijkheden van het *actieonderzoek*, dat een proces van geplande verandering in de praktijk poogt op gang te brengen en tegelijkertijd kennis wil verwerven over het veranderingsproces en de resultaten ervan. Karakteristiek voor actieonderzoekers is dat ze zich niet louter opstellen als afstandelijke waarnemers, maar als actief participerende en stimulerende actoren, die actief betrokken zijn in het actieproces. AERTSEN illustreert deze onderzoeksvorm vanuit ervaringen in zijn onderzoek naar slachtofferschap, herstelbemiddeling en herstelgerichte detentie. Ook het *evaluatieonderzoek* krijgt zijn plaats in dit deel. PETER COLLE, HANS HOFMAN en CHRISTELLE VERSLUYS beschrijven vanuit hun eigen betrokkenheid bij evaluatieonderzoek in het veiligheidsdomein, hoe deze vorm van onderzoek doen geen a-politieke operatie is. JOHAN GOETHALS sluit het boek af met een bijdrage over *predictieonderzoek*. Hij focust hierbij op predicties op micro-niveau. Dit wil zeggen dat men poogt te voorspellen hoe groot de kans is dat een bepaald individu delinquent wordt, bij opsluiting problemen zal stellen in de inrichting, of na een gevangenisstraf recidiveert en welke factoren hier toe bijdragen. De auteur beschrijft de mogelijkheden en de gevaren van het voorspellingsonderzoek en legt uit op welke criminologische domeinen predictieonderzoek wordt uitgevoerd.

Doelpublicatie

Aan wie is dit boek gericht? In de eerste plaats willen we de student criminologie inwijden en warm maken voor wetenschappelijk onderzoek. Dit boek kan echter een ruimer publiek aanspreken en is o.i. ook geschikt voor studenten uit andere takken van de sociale wetenschappen en

de hogescholen. Het is niet alleen bruikbaar in het kader van methodologisch onderwijs, maar kan ook dienstbaar zijn bij de voorbereiding van stage of licentieverhandeling (meesterproef). Daarnaast menen we dat ook praktijkmensen of eenieder die zich wil informeren over één van de behandelde thema's hieruit heel wat kan opsteken.

'Criminologie in actie'

Dit boek maakt een opname van de *'Criminologie in Actie'*³ en analyseert de manier waarop het criminologische weten vorm krijgt. Vanuit welke expliciete en impliciete theoretische kaders wordt er gedacht en gewerkt, in welke mate worden de onderzoeksvragen maatschappelijk en politiek meebepaald, via welke methoden wordt de criminologische kennis gegeneerd, in welke mate hebben de onderzoekers toegang tot hun onderzoeksobject? Al deze elementen bepalen mee het kennisconstructieproces. In navolging van LATOUR verwijst de titel van dit handboek ook naar een wordingsproces, dat balanceert tussen een weten en een (nog) niet weten. LATOUR stelt in zijn ophefmakend boek immers: *'De wetenschap heeft twee gezichten: één dat weet en één dat nog niet weet.'* (LATOUR, 1988: 17). En het kan niet ontkend worden: het wetenschappelijk onderzoek binnen de criminologie is de laatste jaren bijzonder sterk ontwikkeld. De criminologie zal echter haar wetenschappelijke ambitie slechts kunnen waarmaken indien er een nieuwe, jonge en dynamische generatie van onderzoekers de invulling, aanvulling en correctie wil aanbrengen aan het intussen uitgebouwde kennispatrimonium.

Kristel BEYENS

Referentie

KRISTEL BEYENS, JOHAN GOETHALS, PAUL PONS-
SAERS en GEERT VERVAEKE (ed.) (2002). *Criminologie in actie. Handboek criminologisch onderzoek*. Brussel: Politeia, 516 p.

3. Deze titel verwijst naar het boek van BRUNO LATOUR *'Wetenschap in Actie'* uit 1988, waarin hij blootlegt hoe wetenschappelijke kennis geconstrueerd wordt in een sociaal netwerk.